

ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У ПРОСТОРИ УКРАЇНА - ВИШЕГРАДСЬКА ГРУПА: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Стаття систематизує основні напрямки і перспективи економічного співробітництва України та країн Вишеградського блоку через призму євроінтеграційних прагнень нашої країни. Визначено стримуючі фактори розвитку взаємодії у форматі "В4 + Україна" в різних сферах і надано рекомендації щодо їхнього подолання.

Ключові слова: євроінтеграція, Вишеградська група, транскордонне співробітництво, єврорегіон.

Постановка проблеми. Наша держава ще у 1993 р. на законодавчому рівні визначила своїм пріоритетом нарощування співпраці не лише з Об'єднаною Європою, але і з сусідніми державами, з країнами так званої Вишеградської групи (В4), до складу якої входять Польща, Словаччина, Угорщина і Чехія. Кожну з прикордонних держав названо "стратегічним партнером України" [1]. Як з практичного погляду, так і в контексті досягнення головного зовнішньополітичного завдання України - реалізації європейського вибору, постає вельми актуальним вивчення досвіду співробітництва та міжнародної регіональної інтеграції в рамках об'єднання держав Вишеградської четвірки, а також посилення співпраці з цими країнами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти економічного співробітництва України з Вишеградськими країнами представляли неабиякий науковий інтерес для таких вчених як А. Балян, В. Бородіна, В. Борщевський, О. Голубцова, А. Кров'як, Р. Федан, В. Федурця, Г. Шамборовський та інші.

Не розв'язані раніше частини загальної проблеми. Відносини з країнами В4 для України завжди носили фундаментальне значення, поперше, тому що три з чотирьох країн Вишеградської групи - сусідні для України держави, з якими вона мала історично дружні відносини. А, по-друге, всі чотири країни стали прикладом успішного руху до членства в ЄС, а тому підтримка та авторитет об'єднання для просування євроінтеграційних прагнень України перетворилися на цінне джерело запозичення корисного досвіду. У науковій літературі приділяється незначна увага економічній компоненті співробітництва у просторі Україна - Вишеград, конкретні напрямки взаємодії цих країн розглядаються фрагментарно.

Формулювання цілей статті. Метою статті є поглиблене і всебічне дослідження векторів

економічної співпраці між В4 і українською стороною з окресленням шляхів подолання існуючих труднощів і виділенням перспектив таких відносин.

Викладення основного матеріалу дослідження. Канва співробітництва між Україною та В4 охоплює військово-політичну співпрацю, торговельно-економічну кооперацію, співробітництво у сфері юстиції та внутрішніх справ, у сфері транспорту, енергетики та зв'язку, а також у сфері культури, освіти і взаємних контактів між людьми. Початком формальних взаємовідносин В4 з Україною стало 3 грудня 1999 р., коли під час зустрічі у Високих Татрах президенти чотирьох країн В4 від імені власних народів підтвердили готовність сприяти встановленню миру на Балканах і заявили про своє бажання підтримувати проєвропейські сили в Україні [2, с. 39-40]. Фактично співпраця між Україною та В4 почала активно розвиватися лише з 2005 р.

Стосовно співпраці у військовій сфері, то головними результатами такого співробітництва є допомога з боку країн В4 у реформуванні Збройних сил України, їхнього переходу на військові стандарти НАТО та проведення спільних навчань. Але дана допомога надходить не від В4 як міжнародного об'єднання, а від кожної країни-члена цієї організації окремо.

Одним з конкретних прикладів підтримки євроінтеграційних прагнень України стало підписання двосторонніх протоколів із доступу до ринків товарів та послуг з Чехією, Угорщиною, Польщею і Словаччиною, результатом чого, зокрема, стало істотне зростання обсягів товарообігу із зазначеними країнами. Згідно з даними табл. 1, у 2011 р. оборот зовнішньої торгівлі товарами України з представниками В4 сумарно склав 12,1 млрд. дол. США, що дорівнює 27,7% обороту з ЄС або 8% сукупного обороту. Порівняно з 2010 р. даний показник зріс на 34,1%. За весь досліджений період активне сальдо

зовнішньої торгівлі товарами України спостерігається тільки у взаємодії зі Словаччиною - 239,1 млн. дол. США у 2011 р. і 125,6 млн. дол. США у 2010 р.

Найвищі темпи зростання експорту вітчизняних товарів характерні для польського й угорського ринків - 156,3% і 155,9% відповідно, які значно випередили загальний показник - 133,1%. Ці напрямки руху товарів з України є лідерами і за абсолютними показниками з-поміж країн Вишеградської угоди - 2794,1 та 1340,7 млн. дол. США відповідно.

Зазначимо, що найвищий темп росту імпорту товарів до України зареєструвала Чехія - 157,9%, який перевищує загальноукраїнський показник на 21,9% та показник В4 - на 36,7%. Найменше імпортуємо товарів зі Словаччини - 603,9 млн. дол. США, хоча найнижчий темп зростання імпорту належить угорському виробнику - 109,2%. Частка товарного імпорту з країн В4 складає близько чверті обсягу імпорту з країн ЄС - 24,4%, тоді як частка експорту до В4 дорівнює майже третині вартості експорту до ЄС - 32,4%.

Таблиця 1

Зовнішня торгівля України товарами з країнами В4 [3; 4]

(млн. дол. США)

Партнер	Експорт			Імпорт			Сальдо	
	2010	2011	у % до 2010	2010	2011	у % до 2010	2010	2011
Польща	1787,2	2794,1	156,3	2788,8	3183,3	114,1	-1001,6	-389,2
Словаччина	568,2	843,0	148,4	442,6	603,9	136,4	125,6	239,1
Угорщина	860,1	1340,7	155,9	1214,6	1326,1	109,2	-354,5	14,6
Чехія	626,2	842,4	134,5	747,9	1181,3	157,9	-121,7	-338,9
Країни В4	3841,7	5820,2	151,5	5193,9	6294,6	121,2	-1352,2	-474,4
Країни ЄС	13051,9	17969,9	137,7	19101,2	25750,6	134,8	-6049,3	-7780,7
Усього	51430,5	68409,8	133,1	60740,0	82606,9	136,0	-9309,5	-14197,1

Досить активно, за оцінками експертів, розвивається інвестиційне співробітництво між Україною та країнами Вишеградської четвірки. Крім того, Угорщина та Польща активно використовують можливості співробітництва з Україною у транспортній сфері. Не менш актуальним, у контексті обговорення можливих шляхів посилення торгово-економічного співробітництва між країнами В4 та Україною, є питання взаємодії в енергетичній сфері.

У лютому 2011 р. Україна стала членом Європейського енергетичного співтовариства - об'єднання країн Південно-Східної Європи, створене для досягнення соціально-економічної стабільності та безпеки поставок енергоресурсів серед країн-членів. Партнери Енергетичного співтовариства "зобов'язалися лібералізувати свої енергетичні ринки та впровадити ключові нормативні акти ЄС у галузі електроенергетики, газу, екології та відновлюваної енергії" [5]. Україна, як учасник Угоди, зобов'язана впровадити ключове енергетичне законодавство ЄС; зробити структуру ринку прозорою; збільшити використання відновлюваних джерел енергії та підвищити рівень енергоефективності. Натомість, наближення до законодавства ЄС покращить інвестиційний клімат та сприятиме більшій

фінансовій стабільності України [6]. Наша країна матиме доступ до загальноєвропейського енергоринку, який ґрунтується на принципах солідарності й прозорості.

Підкреслимо, що країни В4 разом з Україною є важливими транзитерами російського газу та його споживачами. Через територію зазначених країн постачається значний відсоток газу з Росії до Європи (80% російського і середньоазійського газу до ЄС, що становить близько 40% від загального обсягу імпортованого Європейським Союзом газу). Збереглася і залежність економік країн регіону від російських енергоносіїв: Словаччини - на 100%, Польщі - на 91%, Угорщини - на 90%, Чехії - на 74%.

Країни В4 також є експортерами і можливими транзитерами електроенергії з України до інших країн Європи. Головним партнером "Укрінтеренерго" з постачання української електроенергії до Європи є угорська компанія "System Consulting", співпраця з якою почалася ще у 1994 р. [2, с. 44].

Важливим енергетичним здобутком для України може стати підписана рамкова угода щодо можливості транспортування легкої каспійської нафти на нафтопереробний завод у Кралупах (Чехія) між ВАТ "Укртранснафта" і

чеською нафтотранспортною компанією "Mero" (в рамках проекту ЄАНТК). Угода передбачає технічну та стратегічну співпрацю компаній з можливим транспортуванням нафти за маршрутом Одеса - Броди - Кралупи. Разом з тим, основною умовою реалізації цього проекту сьогодні є укладення подібної угоди між словацькою транспортною компанією "TransPetrol" і чеською "Mero" [7].

Як Україна, так і представники В4, особливого значення надають питанням транскордонного співробітництва (ТКС). Україна володіє значним потенціалом розвитку ТКС, оскільки має 1390 км сухопутного кордону з країнами ЄС, з них 736 км - з Польщею, Словаччиною й Угорщиною. Таке співробітництво розглядається як інструмент розвитку прикордонних територій та, водночас, як складова загальноєвропейського інтеграційного процесу України, що відтворено у Державній стратегії регіонального розвитку України на період до 2015 року та Державній програмі розвитку транскордонного співробітництва на 2011-2015 роки [8; 9].

Транскордонне співробітництво України та країн В4 можна розкрити через функціонування єврорегіонів, дію програм сусідства і діяльності в рамках міжнародних регіональних організацій та асоціацій. Єврорегіони є однією з форм ТКС адміністративно-територіальних одиниць сусідніх держав відповідно до двосторонніх та багатосторонніх угод для розв'язання спільних проблем або вирішення тотожних завдань за узгодженими механізмами. Метою створення єврорегіонів є зміцнення добросусідських відносин, культурних і господарських контактів, спільні інвестиції, боротьба з наслідками стихійних лих, охорона історично-культурної спадщини тощо.

Сьогодні в Україні діє 10 єврорегіонів, два з яких - за участю територій країн В4: "Буг" (Україна, Польща, Білорусь) та "Карпатський єврорегіон" (Україна, Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія). Головним завданням співробітництва на кордоні з ЄС, у тому числі з країнами В4, є подолання функції кордону як лінії розподілу і посилення його контактної функції. Проте перешкоджають цьому численні проблеми, найголовнішою серед яких є відсутність необхідних повноважень місцевої влади для плідної співпраці.

Програми сусідства розроблені й підготовлені до впровадження з 2007 р. і призначені для підтримки розвитку ТКС між ЄС і країнами, що межують з ним. Такі програми сприяють економічному, соціальному та культурному розвитку з обох боків кордону. Програми сусідства фінансуються через інструмент європейського сусідства і партнерства, пропонують нові рішення

сучасних проблем, що існують на зовнішніх кордонах ЄС і, отже, сприяють співпраці, добросусідству та безпеці вздовж зовнішніх кордонів ЄС.

Європейська Комісія підготувала 12 програм сусідства, у двох з яких бере участь Україна разом із Вишеградськими партнерами:

1) програма сусідства "Польща-Білорусь-Україна 2007-2013". В Україні програма поширюється на Волинську, Закарпатську, Львівську області, а також Тернопільська, Івано-Франківська і Рівненська області прийнятні як прилеглі регіони [10].

2) програма сусідства "Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2007-2013". В Україні охоплює Закарпатську, Івано-Франківську області та Чернівецьку область як додаткову територію з обмеженою участю [11].

Успішну реалізацію зазначених програм сусідства в Україні стримує ряд чинників:

- бюрократичні перепони на шляху реалізації проектів;

- слабка поінформованість потенційних бенефіціарів (вигодонабувачів) щодо можливостей Європейської політики сусідства (ЄПС) як з українського, так і з європейського боку;

- відсутність досвіду представників регіональної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування районного та селищного рівнів у сфері розробки та імплементації спільних транскордонних проектів.

Україна активно бере участь у діяльності регіональних міжнародних організацій та асоціацій. Українські регіони співпрацюють з територіями країн В4 в рамках таких структур: Асоціація європейських прикордонних регіонів (АЕВР) - єврорегіони "Карпатський", "Буг", "Донбас", "Ярославна", "Слобожанщина", "Нижній Дунай" і Львівська обл. [12]; Асамблея європейських регіонів (АЕР) - Вінницька, Дніпропетровська, Донецька, Київська, Кіровоградська, Львівська, Одеська і Херсонська обл. [13]; Конгрес Регіональних та Місцевих влад Європи (CLRAE).

Для України, без сумніву, ТКС є вигідною та перспективною, позаяк допомагає в облаштуванні прикордонних територій, поглибленні соціально-економічної та культурної співпраці з регіонами країн В4, а також процесу євроінтеграції на регіональному рівні в цілому. Поряд з цим, як визнають експерти, сучасний стан співробітництва між Україною та державами Вишеграду у даній сфері не відповідає потенційним можливостям його розвитку. Основними чинниками, що перешкоджають ефективній ТКС є:

- неналежна увага центральної влади до

подібних програм і проєктів та недооцінка з боку центральної влади ТКС як інструмента регіонального розвитку;

- низький рівень повноважень місцевої влади у даній сфері;
- обмеженість стратегічного бачення цілей та перспектив розвитку ТКС як з боку уряду, так і з боку місцевих органів влади України;
- недостатнє фінансування транскордонних проєктів;
- відсутність в Україні конкретного, закріпленого на законодавчому рівні механізму залучення іноземної фінансової допомоги [14; 15].

Поліпшити транскордонне співробітництво можливо через запровадження наступних заходів:

- часткової децентралізації;
- збільшення фінансування проєктів регіонального співробітництва;
- залучення коштів міжнародної технічної допомоги;
- створення ефективної системи інформування щодо можливостей ЄПС;
- забезпечення органів місцевого самоврядування спеціалістами з питань транскордонного співробітництва зі знанням іноземних мов тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, саме В4 може стати "вікном" на Захід для країн Східного партнерства й особливо України. Обидві сторони - Україна та В4 - повинні зосередити увагу на виконанні умов, запропонованих Східним партнерством:

- підписання Угоди про асоціацію з глибокою та всеохоплюючою зоною вільної торгівлі;
- лібералізація візового режиму;
- глибша інтеграція України в енергетичний ринок ЄС.

Після успішної реалізації цих умов відносини між Україною та ЄС, а також між Україною та В4, піднімуться на значно вищий рівень. У цьому контексті необхідно виділити основні інструменти реалізації поставлених цілей:

- поглиблення ТКС і моніторинг виконання укладених угод;
- сприяння роботі спільних бізнес-асоціацій;
- сприяння покращенню інвестиційного клімату в регіонах для залучення інвестицій з країн В4 і створення відповідних умов у цих країнах для українського бізнесу;
- поширення вдалого досвіду з модернізації промислових підприємств і аграрного сектора в країнах Вишеградської групи;
- зміцнення мережі неурядових організацій тощо.

На наш погляд, країни Вишеградської угоди розвинули доволі гнучкі та різноманітні за зразками зовнішні стосунки й співробітництво з

Україною в рамках розробки й реалізації добросусідської політики ЄС. Мова йде про такі основні напрямки співпраці України та Вишеграда:

- 1) забезпечення солідарної підтримки країнами В4 європейських інтеграційних прагнень України;
- 2) передача країнами В4 досвіду їхньої європейської інтеграції України;
- 3) координація зовнішньополітичної діяльності України та Вишеградської четвірки на дво- та багатосторонній основі;
- 4) формування багаторівневого механізму співробітництва В4 і України у формі участі українських представників у засіданнях різних вишеградських структур і спільних спеціально створених комісіях;
- 5) поширення програм Вишеградського фонду на Україну.

Однак, попри розгорнуту глибоку та всебічну взаємодію між країнами у різних сферах і досягненні спільних надбань, оцінка результатів співробітництва свідчить про низку проблемних чинників, що уповільнюють розвиток співпраці між країнами, а саме: незадовільні темпи структурних й економічних реформ в Україні, адаптації законодавства, норм і стандартів України до існуючих у ЄС.

Активний розвиток відносин України з країнами В4 як на двосторонньому рівні, так і на рівні відносин з групою цих країн передбачає позитивну динаміку у різних сферах економічного співробітництва, одночасно надаючи важливості та доцільності подальшим науковим розробкам у рамках даної тематики.

Список літератури:

1. Постанова Верховної Ради України від 02.07.1993 р. "Про Основні напрями зовнішньої політики України" [Електронний ресурс]: ред. від 02.07.1993 // Верховна Рада України: офіц. веб-сайт. Законодавство України. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3360-12>.
2. Кудряченко А.І. Україна і Вишеградська четвірка: стан та перспективи співпраці // Україна та Вишеградська четвірка: на шляху до взаємовигідних відносин. Братислава: Research Center of the Slovak Foreign Policy Association, n. o. (RC SFPA), 2010. - С. 37-53.
3. Державна служба статистики України / Експрес-випуски / Зовнішня торгівля України товарами за 2010 та 2011 роки [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Державна служба статистики України / Експрес-випуски / Стан зовнішньоекономічних

відносин з країнами ЄС за 2011 рік [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

5. European Commission welcomes Ukraine in Energy Community, [Energyportal.eu](http://www.energyportal.eu) (September 24, 2010) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.energyportal.eu/latest-green-energy-news/9090-european-commission-welcomes-ukraine-in-energy-community.html>.

6. "Press release: Ukraine signs the Energy Community Accession Protocol", Energy Community (September 24, 2010) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.energy-community.org/portal/page/portal/ENC_HOME/NEWS/News_Details?p_new_id=3721.

7. Звіт Мінпаливенерго про виконання заходів Цільового плану на 2009 рік, 8 липня 2009 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://mht.rnu.gov.ua>.

8. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року" [Електронний ресурс]: ред. від 16.05.2007 // Верховна Рада України: офіц. веб-сайт. Законодавство України. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1001-%EF>

9. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2011-2015

роки" [Електронний ресурс]: ред. від 12.08.2011 // Верховна Рада України: офіц. веб-сайт. Законодавство України. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1088-2010-п>

10. Сайт Програми "Польща-Білорусь-Україна 2007-2013" [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pl-by-ua.eu>

11. Сайт Програми "Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2007-2013" [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.huskroua-cbc.net/ua>

12. Member Regions List, Association of European Border Regions [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.aebr.eu/en/members/list_of_members.php

13. AER Member Regions, Assembly of European Regions [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.aer.eu/about-aer/aer-members/member-regions.html#c53222>

14. Проблеми розвитку транскордонного співробітництва України в умовах розширеного ЄС: Монографія / За ред. д.е.н., проф. Н. Мікули, к.е.н., доц. В. Борщевського, к.е.н. Т. Васильціва. - Львів: Ліга Прес, 2009. - 436 с.

15. Засадко В.В. Транскордонне співробітництво України: тенденції, проблеми та перспективи розвитку [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu_ekon/2009_7/09zvvcpr.pdf

Аннотація

Вероніка Товарницька

ЭКОНОМИЧЕСКОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО В ПРОСТРАНСТВЕ УКРАИНА - ВЫШЕГРАДСКАЯ ГРУППА: СОВРЕМЕННЫЕ ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Статья систематизирует основные направления и перспективы экономического сотрудничества Украины и стран Вышеградского блока через призму евроинтеграционных устремлений нашей страны. Определены сдерживающие факторы развития взаимодействия в формате "В4+Украина" в различных сферах и предоставлены рекомендации по их преодолению.

Ключевые слова: евроинтеграция, Вышеградская группа, трансграничное сотрудничество, еврорегион.

Summary

Veronika Tovarnytska

ECONOMIC COOPERATION WITHIN THE SPACE UKRAINE - VISEGRAD GROUP: ACTUAL CHALLENGES AND PROSPECTS

The work systematizes the main directions and prospects for economic cooperation between Ukraine and the Visegrad group through the prism of our country's European integration aspirations. The constraints of interaction between V4 and Ukraine in different spheres are defined and recommendations to overcome them are given.

Key words: European integration, the Visegrad Group, cross-border cooperation, Euroregion.